

ОЗМУН МАСЪУЛИЯТИ БАЛАНДРО ТАҚОЗО ДОРАД

(Анदेशаҳо перомуни озмуни “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”)

Ақлхоро ақлҳо ёрӣ диҳад,

Машварат идроку хушёрӣ диҳад.

Дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ” аз 21 декабри соли 2021 омадааст: “Хотирнишон месозам, ки ҳадафи мо аз баргузориҳои озмунҳои “Илм – фурӯғи маърифат”, “Тоҷикистон – Ватани азизи ман”, “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст” ва олимпиадаву озмунҳои гуногун тақвият бахшидани хувияти миллӣ, ҳисси ифтихор аз таъриху тамаддуни бостонии халқамон, боз ҳам баланд бардоштани сатҳи саводнокиву маърифатнокии мардум, қабл аз ҳама, наврасону ҷавонон, тақвияти завқи зебоипарастии онҳо ва пайдо кардани истеъдодҳои нодир аз байни наслҳои ояндасоз мебошад”.

Албатта чорабиниҳои мазкур, аз ҷумла “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”, ки солҳои охир бо сарпарастии Пешвои муаззамии миллат дар ҷумҳурӣ баргузор мешаванд, чун рӯйдодҳои нодирӣ фарҳангӣ басо омӯзанда ва созанда буда, сокинони хурду бузурги мамлакатро водор менамоянд, ки дар Тоҷикистони соҳибистиклол чӣ қадар зарур будани рушди илму адаб ва ҳунарҳои миллиро батамом эҳсос намоянд. Вақте хонандагони муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ дар даври ниҳоеи озмуни “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”, масалан, аз номинаи хондани қиссаву ривоятҳои халқӣ, асарҳои насрӣ ва аз ёд кардани осори адибони классикии тоҷик даҳ-понздаҳ осори насри ривоятӣ, 20-25 осори насрии классикӣ, на камтар аз 100 ғазал, 120 рубоиву дубайтӣ, на кам аз 100 байт, на кам аз 150 байт аз дostonҳо ва навъҳои дигари шеърӣ хонда, аз ёд мекунад ва дар назди ҳақамон озодона ва бо маҳорати баланд ҳисобот дода метавонад, дар ӯ эҳсоси баланди худшиносӣ, ифтихори миллӣ ва меҳнатдӯстӣ пайдо мешавад. Ё худ вақте довталаб аз номинаи хондан ва аз ёд кардани осори адибони ҷаҳон бо забони модарӣ ва забонҳои русиву англисӣ осори зиёди насрӣ ва на кам аз 800 байтро аз эҷодиёти адибони ҷаҳон озодона ва боварибахш манзури ҳақамони даври ниҳой менамояд, албатта, ин ҳолат ба ҷаҳонбинӣ ва маҳорати забондонии ӯ таъсири амиқи мусбат мерасонад. Бинобар ин довталабоне, ки ба даври ниҳой роҳ меёбанд, новобаста аз он ки ба ҷойҳои ифтихорӣ муваффақ мешаванд ё не, сазовори таҳсину офарин мебошанд.

Албатта, озмун озмун аст ва ҳамаи ширкаткунандагони даври ниҳой сазовори ҷойҳои якуму дуюм ва сеюм намешаванд. Вале як худи дар ин чорабиниҳои сатҳи ҳукумати ширкат варзидан, аз наздик дидани биноҳои мухташами Китобхонаи миллии Тоҷикистон ва дигар ҷойҳои таърихӣ фарҳангии пойтахти мамлакатамон дар хотири иштирокчиён як умр нақш мебанданд. Бисёр аз ширкаткунандагони ҷавон тавассути телевизион аз шиносҳои нав ёфтани суҳбатҳои самимонашон дар атрофи дӯстию рафқати минбаъда ихлоси хурсандӣ мекунад.

Ҷиҳати хуби озмуни “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст” боз дар он аст, ки ҳар сол баргузор мешавад ва довталабон метавонанд (ғайр аз касоне, ки ба гирифтани Шоҳзоида ва ҷойҳои якум, дуюм ва сеюм мушарраф шудаанд) ҳар сол дар озмун ширкат варзанд. Ин шартҳои озмун имконият медиҳад, ки довталабон солҳои минбаъда низ иштирок карда, боз ҳам беҳтар хубтар тайёри бинанд. Аксари ғолибони озмуни соли 2021 довталабоне буданд, ки солҳои 2019 ва 2020 дар озмун қувва санҷида буданд.

Ба фикри мо, ҳамаи ширкаткунандагони озмун, агар ба ин маъракаи сидқан тайёри бинанд, бурд мекунад, зеро ҳадафмандона хондани асарҳои бадеӣ, аз ёд кардани беғалат ва ифоданок қироат кардани навҳои гуногуни шеър, ба забони дигар (махсусан ба забонҳои русӣ ва англисӣ) хондани осори адибони маъруфи хориҷӣ худ гувоҳи ташаккули маънавии шахсияти ҷавонон аст ва мақсади ин озмун ҳам ба камол расонидани насли донишманду сазовори ин Ватану миллат дар шароити басо мураккаби ҷаҳонишавӣ мебошад. Таваҷҷуҳи зиёд ба китобхонӣ ва аз бар кардани илму адаб аз муҳимтарин рӯкҳои зиндагии ниёгони баруманди мо будааст. Чун унвони “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст” мисрае аз як шеъри мутафқкири асри XV тоҷик Нуриддин Абдурраҳмони Ҷомӣ мебошад, ҷоиз аст, ки як лаҳзаи илмомӯзии ин бузургмардро дар айёми шубоб ёдовар шавем. Зайниддин Маҳмуди Восифӣ дар “Бадоеъ-ул-вақоеъ” ёдовар мешавад, ки Абдурраҳмони Ҷомӣ ҳамроҳи чор тан толибилми дигар дар пеши донишманди машҳур Мавлоно Муҳаммадҷоӣ дар Ҳирот дарс мехонданд. Шогирдон чунон ба омӯختани илм кӯшиш мекарданд, ки устод баъди чанд муддат талаботи донишомӯзии онҳоро қаноат қунонда наметавонад ва дар фикри такмил додани дониши худ афтада, бо баҳонаи беморӣ ва чанд муддат ба табобат машғул шудан шогирдонро ба таътил рухсат медиҳад ва боз онҳоро таъкид мекунад, ки “аз ин фурсат истифода бурда китобхоро дар тоқчаи хучра гузored ва бояду шояд сайру тамошо кунед!”.

Вале шогирдон ҳис мекунад, ки устодашон бемор нест ва дониши худро назди ин панҷ шогирди ташнаи таълим нокифоя ҳис карда, аз пайи такмили мавзуи баҳс шудааст. Ҷомӣ ба ҳамдарсон пешниҳод мекунад: “Муносиб он аст, ки мо низ машғули кори худ бошем ва дар кӯчаи бекорӣ афтада худро нобуд ва зоеъ насозем”. Ва панҷгона ҳам ҷиддан ба омӯхтан машғул мешаванд.

Баъди 40 рӯзи омӯзиш Мавлоно Ҳоҷӣ аз такмили мавзӯи дарс қаноат ҳосил карда, шигирдонро ба таҳсил меҳонад. Ин дафъа ҳам ҳар масъалаи мушкилро, ки устод назди шогирдон мегузорад, бе душворӣ ҳал мекунад ва дар навбати худ пеши устод соволаҳои бечавоб мегузорад. Оқибат устод ба шогирдони панҷгона ғотиҳа медиҳад: “Эй нури дидагонӣ ман, ... акнун вазифаи шумо дарстӯӣ аст, на дарسخонӣ. Акнун ба паноҳи Худо биравед ва дар ҳар кучо, ҳар илмеро, ки меҳод, ба ҳар кас, ки бошад, дарс гуфтад гиред”.

Иштирокчиёни ин озмун низ, махсусан ҷавонон, бояд тайёрии ҷиддӣ дида, назди ҳакамон ва бинандагон донишу маҳорати худро собит созанд, вале, баъзе довталабон ба саҳланкорӣ роҳ медиҳанд, ки ин муносибат, пеш аз ҳама, ба зарари ҳуди онҳо аст. Масалан, довталабе аз номинаи хондан ва аз ёд кардани осори адибони муосири тоҷик ва адабиёти шиғоҳӣ дар даври сеюми озмун дар шаҳри Ҳисор дар қисмати осори насрӣ дар рӯйхат 20 “асари” устод Айниро ном бурдааст, ки ҳамашон аз ғасли “Бозиҳои бачагона”-и ҷилди 5 Қуллиёт, чун “Чашмбандак”, “Ҳуштутбозӣ”, “Гиргиракон”, “Чав чанд ман”... мебошанд. Устод Айнӣ оид ба ҳар кадоми ин бозиҳо дар ним ё як саҳифа маълумот додааст. Ва довталаб бо тантана иброн меорад, ки аз устод Айнӣ 20 асар хондааст. Ё худ баъзе довталабон рӯйхати зиёди асарҳоро пешниҳод мекунад, вале дар ҷараёни пурсиш маълум мешавад, ки ягон асарро сидқан ва фаҳмида нахондаанд. Албатта, чунин “довталабон” ба даврҳои сеюму ниҳоми ин озмуни бонуфуз тасодуфан роҳ ёфтаад. Воқеан, ба ҳакамони даврҳои якуму дуум лозим аст, ки дар интиҳоби довталабон бо ҷиддият муносибат кунанд.

Маълум, ки озмуни “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст” сол аз сол доираи боз ҳам васеътари довталабонро фаро мегирад. Бинобар ин, шартҳои озмуноро такмил додан лозим аст. Ба андешаи банда, дар ҳамаи номинаҳо кори хаттиро ҷорӣ кардан зарур аст. Яке аз вазифаҳои хониши адабиёти бадеӣ ба такмилу инкишофи нутқ иртибот мегирад. Вақте ки сокинони мамлакат тавассути телевизион суҳанронӣ ё шеърхонии бомаҳорати довталабонро дар даври ниҳой мекунанд, мафтун мешаванд. Вале дар баробари нутқи шиғоҳӣ барои толибилмон ба нутқи хаттӣ

зиёда таваҷҷуҳ намудан зарур аст. Хусни хат, беғалат навиштан, ифодаи дурусти фикр ва, умуман, савонокии довталаб ба нутқи хатгӣ вобаста аст. Бинобар ин дар шакли эссе (иншои озод) ҷорӣ кардани як шартӣ озмун мувофиқи мақсад аст. Эссе, то ки вақти зиёди довталаб ва санҷишгаронро нагирад, мухтасар - ҳамагӣ яқуним-ду саҳифа бошад ва аз ҳамин мухтасар ҳам савод ва маҳорати довталаб дар нутқи хатгӣ маълум мешавад. Адиби машҳури араб Нозик ал-Малоика (1923-2007) шеърнависи аз синни 10 - солагӣ оғоз намуда будааст. Вақте ки шеъри аввалини худро ба падар пешниҳод мекунад, падар дар шеър як ғалати грамматикӣ мушоҳида карда, варақро мепартояд ва ба духтараш таъкид мекунад, ки аввал граматика ва имлоро ёд гирад, баъд ба шеърнависӣ машғул шавад. Тавассути озмуни “Субҳи доноӣ...” ба хатту савод ҷалб намудани ҷавонон басо зарур аст.

Чизи дигаре, ки дар озмунҳои минбаъда ба он таваҷҷуҳи бештар лозим мешавад, омӯзиши луғат мебошад. Дуруст аст, ки дар ҷадвали меъёри баҳогузорӣ барои қобилияти луғатдонӣ ва тавзеҳи луғатҳо ба довталаб хол гузоштан қайд шудааст. Вале, ба андешаи банда, луғатомӯзии довталабонро махсус таъкид кардан зарур аст ё дар поёни порчаҳои шеърӣ шарҳ додани калимаҳои номафҳум, ё алоҳида тартиб додани луғати порчаҳои шеърҳои аз ёд карда айни муддаост. Довталаб то маънии калимаҳои луғатталабро надонад, ба мафҳум ва муҳтавои шеър дуруст сарфаҳм рафта наметавонад. Баъд, омӯхтани луғат ба бой гардидани таркиби луғавӣ, ҷаҳонбинӣ ва инкишофи нутқи довталаб мусоидат мекунад.

Ин буд чанд мулоҳиза ва пешниҳод оид ба озмуни “Фурӯғи субҳи доноӣ китоб аст”. Ин озмун, чи хеле ки аз Паёми навбатии Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бармеояд, ба рушду нумуи илму фарҳанги қишрҳои гуногуни ҷомеаи Тоҷикистон нигаронида шудааст ва дар муддати се сол чун рӯйдоди муҳимми фарҳангӣ ба раванди аз тарафи ҷомеа, махсусан ҷавонон, аз худ намудани илму адаб такони ҷиддӣ бахшид. Минбаъд дар сатҳи боз ҳам баланди ташкилӣ ва масъулияти шахрвандӣ гузаронидани он вазифаи ҷонӣ ва амали ифтихории кормандони ҳукумат, илму маориф ва зиёиёни мамлакат мебошад.

**А. Кӯчарзода,
профессор**